

FIGYELMEZŐ

AZ EGYETEMES LITERATURA' KÖREBEN.

Kiadó szerkesztők

SCHEDEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ **BAJZA.**

MÁSODIK ÉV

Pesten.

Februárius' 13. 1838.

7. szám.

Tartalom : Kisfaludy-társaság' első köz ülése; Fáy András' megnyitó beszédei; D. Schedel Ferencz' előadása az intézet' keletkezetről; ennek szabályai; első évi dolgai; jutalomosztása, 's új jutalom-hirdetése 1839-re. — Hazai literatura. Magyar történet. Péczely' m. historiája (vége). —

33. KISFALUDY-TÁRSASÁG.

Ma egy hete, u. m. febr. 6-dikán délelőtti tíz és fél óraker ülé dicső emlékezetű költőnk Kisfaludy Károly' születése' félszázados ünnepét *), az ő nevééről nevezett jutalmazó egyesület, Pesten, a' magyar tudós társaság' teremében, gróf Széchenyi István m. academiái másod elnök, és más számos, mind két nembeli, vendégek' fényes koszorujában, Fáy András igazgató' elnöksége alatt tartott első köz ülésével.

Megnyitotta azt az igazgató a' következő beszéddel:

„Nagy érdemű és tiszteletű gyülekezet! Emberi gyarlóságaink között legáltalánosabb az önzés. Mint erecskék elfutják az állati testeket, mint levegő körül öleli a' természet' minden tárgyait; úgy futja el, úgy öleli körül az önzés az emberi testeket, érzelmeiket. Magok a' világ-csodálta nemes és hő-

si tettek, mellyek önfeláldozásnak példái, nem mentek az önzés' bár hajszálnyi rugóitól, miket az egyidőbeliek, a' cselekvőnek környülményeiben, 's lelkületének titkos sejtéményeiben, vágyaiban, olykor álmaiban, könnyen fölfedezhetnek. Maga a' halhatatlan hírnév' vágya is nem egyéb finom önzés' játékánál.

De azt jelenti-e ez, hogy nincsen tehát emberi nemes tett, nemes érzelem, minthogy az gyarlóságunk' salakjától teljesen ment nem lehet? nincsenek nemes czélok, igyekezetek, minthogy azokból, bár alig sejtethetőleg, saját érdekeinket ki nem hagyhatjuk? Korántsem! Csak botor kívánjon gyarló embertől anyyali tetteket! Kit kit saját határai, korlátai között szükség megítelnünk; 's ezt cselekedve meg kell vallanunk, hogy az önzés, véghetetlenül finomítva, nemesítve, nem lerovó nyomasztékja, hanem inkább leggazdagabb kútfeje azon tetteknek, érzelmeknek, miket emberi gyarlóságaink mellett, nemeseknek 's olykor halhatatlanoknak ismerünk és tisztelünk.

Játszsza az önzés a' maga szerepét, nagy érdemű gyülekezet! ezen kis egyesületünk-

*) Kisfaludy Károly' születése' évét és napját, minden eddigi könyveink, maga a' sírkő is, martius' 10-ére tevék, 1790. Azonban a' társaság meghozatván a' tétli anyakönyv' hiteles kivonatát, kitetszett, hogy ő 1788, februárius' 6. született.

nél is, melyet Kisfaludy-társaságnak nevezünk. Néhányan—de csak a' környülményeknél fogva néhányan, mert a' köz tisztelésnél fogva számosan lehetünk vala — egyesültünk egy olly jeles férfiú' emlékezetének megünneplésére, kit életében szerettünk, tiszteltünk, 's kinek szerencsés zászlója alatt, legtöbbszörre vagy kezdők vagy küzdők literaturai pályánkat. Így eredetileg barátság és hála alkoták egyesületünket, 's ennek e' mai első ünneplése is szívünk' ezen két érzelmének adója. Önzés szülé tehát kis társaságunkat is; de érezzük, olly önzés, mellyre nézve akkor fogott volna mentegetésre lenni szükségünk, ha nem követők vala annak szép sugallatát; olly önzés, melly a' hon' javallatában, 's a' honfiaknak, Kisfaludy Károlyunkat tisztelő szíveikben bizonyosan viszhangra talál, 's melly emél fogva társaságunknak, minden csekélységére mellett is, hazánkban, mint remélni, hinni szeretjük, köz érdekét 's méltatást ígér. Igazolja ezen reményünket azon mód is, mellyet boldogult Jellesünk' emlékezetének megünneplésére választánk. Nem akarva tudniillik azt, hogy bár kedves, de csak hervadékony virágot hintünk kedvesünk' sírjára, egy kised gyümölcsfácskát is ültetünk annak felibe, melly évenként nyújtsa a' tisztelő látogatónak, csekély gyümölcsét ugyan, de kedvest, de becsesest annál fogva, hogy a' gyümölcs Kisfaludyunk' hamvainál termett! 's mellyik lelkes hazafinak jutna illy visszaemlékezésben eszébe fukarúl látogatni a' hazai emlék-jelecske' kalmári becsét? 's hánytorgatni, hogy az csekély, 's tán fáradságra alig érdemes? Nem kell-e inkább szívből örvendnie azon, hogy kised társaságunkkal is szaporodnak, azon, még most hazánkban nem igen sűrű alkalmak, mellyekben egy részről elhúnyt érdemek, más részről élők, köz megtiszteltetéssel jutalmaztatnak?

Illy alkalmat nyújtani, létesíteni, vala tulajdonképeni célzatunk akkor, midőn baráti és hálás szíveink' sugallatát követve, elhatároztuk azt, hogy azon pénz-feleslegből, melly a' hazai literatura körül tett, és soha nem hervadható érdemeivel korán elhunyt Kisfaludy Károlyunknak kiadott munkáiból, és nem sokára helyére felállítandó emlékszozárra gyűlt adakozásokból fenmarada, évenként egy vagy több magyar szépliteraturai

jutalmat alapítsunk, 's azt, a' boldogútnak, a' hazára nézve olly szerencsés születése' napján, nyilvánossággal jeleljük ki. Edzé ezen határozatunkat azon tekintet is, hogy akkor, midőn egy jeles író' emlékezetét ünnepezzük, midőn az élő írói szorgalmat, bár kis erőnkhez képest csak kicsiden, ébresztjük, egyszersmind a' hazai literaturát is, hihetőséggel évenként egy vagy több sikerültebb apró dolgozattal gazdagítjuk, 's így társaságunk, egy alkalommal, hármaz hazai célznak leendő eszközlője. Van tehát egyesületünknek oka, miért hizelegjen magának azzal, hogy ellent nem állván csekélységére és csekély forrásai, nemes céljait, igyekezeteit pártolandja a' hon, 's így nem sorvad az el a' részvétlenség' azon fagyaló hidegében, melly, fájdalom! hazánkban, annyi hasznos kezdetet, igyekezetet elsorvaszta már! Részvét, egyedül részvét és hazafiúi melegség az, mire szükségünk van, 's mire, fentebbi reményünkben, hitünkben, honfi-társainkat, különösen pedig a' hazai literatura' barátit felszólítani bátrak vagyunk; részvét, legközelebből pedig béketűrés és engedékenység azok, mikért, a' mai ünneplésünket megtisztelt nagy érdemű gyülekezet előtt, egész tisztelettel 's egyszersmind alázatossággal esedezzünk.

Erre következett D. Schedel Ferencz' előadása a' társaság' keletkezéséről, mellyet szinte teljesen közlünk:

„Nagy tekintetű gyülekezet! Ma, talán épen ez órában, félszázada, hogy a' győri megye' Tét nevű kised városában, egy ősnemes magyar háznép új tagja' születését üldé. Az apa föladá áldását az új polgárra, 's az áldás az égbe hata; de ott fenn a' gyermeknek díszes ugyan, de egyszersmind keserű végzet vala kitűzve:

Eredj! mond az, légy dicsőség,
Légy czimere nemednek,
És — ostroma keblednek!

'S e' gyermek Kisfaludy Károly volt! 's első csapása, élte' második napján, anyátlanság.

De ki kérdi már, midőn ezen egykor olly lángoló, olly hazahű kebel' ömledézései érzékeny részvétre melegítik: melly kínok tépdezek azt viszontagságokkal teli ifjusága' napiban; ki kérdi, milly szenvedések közt gyűjté amaz élettudományt, melly művei' becsét emeli; 's ki kérdi: nedves vala-e a' költő'

szeme, midőn nyájas enyelgései mosolyt vonnak az olvasó arczára 's szívét kedvre derítik? Senki! mi éljük az örömöket, 's nem tekintünk be a' kebel' műhelyébe, hol azok fogantattak, nem gondolunk az árral, melybe Öneki kerültek.

Azonban barátunk' születésének e' félszázados ünnepét ne zavarják szomorú visszaemlékezések! Feledjük ezeket, feledjük, miképen őt épen egy fényesebb pálya' küszöbén vesztettük el, 's mi volt ő nekünk leendő, a' kezdet' akadályai' legyőzése után! Elég hogy ő élt, hogy e' rövid éltet is, mellyet irigy hatalmak nem engedének hosszabbra nyúlni, egy általunk szeretett ügynek áldozá, 's áldozá úgy, hogy a' maga korában — mellyet számra csak nyolcz rövid esztendő választ el a' miénktől, de fontosságra, néhány évtizeddel is felérő — jötevője lenne ez ügynek; 's olly emlékezetét hagyná fenn, mellynek aegisze alatt barátai szerencsések voltak, a' haza' segédelmével, nem csak őt, 's benne általán a' magyar írói érdemet emlékekkel tisztelni, de legnagyobb részt az általok kiadott öszves munkából hártul hasznót is literaturánk' érdekében gyümölcsözhetővé tehetni. 'S ez utóbbi tárgyról szóland hivatalos előadásom.

Mindhogy hazánk' kebelében — midőn az emlék' ügyében felszólaltunk — nem állott olly köz épület, melly azt befogadhatá: az egyesület Pest' városa' ligetében szándéklá felállítani, 's pénztárát mind ajánlatok' gyűjtése, mind a' munkák' kiadása, mind a' meglévő summák' gyümölcsöztetése által lehetőleg igyekezék nevelni, hogy a' szabad helyt állandó szobormű' szükséges őrizése 's fentartására tőkét alkothasson. De 1836-ban a' haza' atyái, a' pozsonyi országgyűlésen a' nemzeti museum' számára egy pompás épület' emelését határozzák, 's e' körülmény megváltoztatá az egyesület' tervét. Hol állhata egy magyar író' emléke akár méltóbb és rokonabb, akár biztosabb helyen, mint ott? Az egyesület tehát nem késett Ő Cs. K. Főhercegségének a' nádornak, mint ama' nemzeti intézet' törvényes pártfogójának, e' szoborművet azon kéressel felajánlani, méltóztatnék azt a' m. nemzeti museum' számára kegyesen elfogadni, neki, annak valamely díszes szabad terén helyet kimutatni, 's úgy rendelkezni, mi szerint az, mint örök saját-

ja amaz országos intézetnek, ennek őriző 's fentartó gondjai alatt álljon. Melly kérelemre kedvező válasz érkezvén Ő Fenségétől, 's így az emlék a' nemzeti museum' szárnyai alatt mindenkorra biztosítva levén; az egyesület arról tanácskozott, mikép lehetne az így fenmaradó pénzmennyiséget folyvásti közhaszonra fordítani; 's november' 12. 1836., a' francia Académie des jeux floraux' példájára egy, leginkább olly kisebb nemű poetai műveket, mellyek a' magyar academiától jutalmat nem nyerhetnek, valamint különféle korszerű, aetheticai 's rokon tárgyú dolgozatokat jutalmazó, társaságot alkotott, illy szabályok szerint:

A' KISFALUDY-TÁRSASÁG' SZABÁLYAI.

Előszó.

A' Kisfaludy Károly' emléke' felállítására 's munkái' kiadására összeállt társaság, mind a' két rendbeli kitűzött céljának megfelelővén; úgy hitte, hogy a' fenmaradt pénzalapot sem első céljaival egyezőbb, sem közhasznóbb módon nem alkalmazhatja, mint, ha annak évenkénti kamataiból jutalmakat alkot, mellyekkel, kivált a' fiatalabb írókat a' széptudományi és költészeti pálya' gondosabb megfutasára ösztönzi, 's ekképen a' literaturát új jeles művekkel gazdagítja.

E' cél' eszközlése végett a' nevezett egyesület magát ezentúl is fennállónak nyilatkoztatta, 's változott rendeltetésénél fogva eddigi nevét újjal, és pedig Kisfaludy Károly' tiszteletére, t. i. kinek munkáiból az alaptőke keletkezett: Kisfaludy-társaság névvel cserélte fel; 's a' következő szabályokra alapítá ezentuli létezését.

Első czikkely.

Cél.

1. §. A' Kisfaludy-társaság' célja a' hazának, kivált fiatalabb íróit, évenkénti jutalmak által a' szépliteraturai pálya' gondosabb megfutasára ösztönözni; 's így a' literaturát aetheticai és költészeti, eredeti vagy fordított, jeles dolgozatokkal gazdagítani.

Második czikkely.

Jutalmak.

2. §. A' jutalmak' tárgyai:

1. A' költészet' theoriáját, történeteit, 's azzal összeköttetésben levő tárgyakat illető érdekes feladások.

2. Bármely nemei a' szépliteraturai műveknek.

3. Szépliteraturai művek' művészi fordításai.

*

3. §. A' jutalom, a' többi közt legjobb munkának, mindig kiadatik.

Harmadik cikkely.

Nyomatások.

4. §. A' Kisfaludy-társaság évenként kiadja nyomtatásban személyzete' 's pénztára' mibenlétéről, munkálkodásairól 's a' beküldött dolgozatokról, valamint azok' sorsáról, hivatalos jelentését.

5. §. Kisfaludy Károly' munkáinak csinos és hibátlan kiadásait igyekeznek eszközölni.

Negyedik cikkely.

Pénztár.

6. §. A' társaság' pénzforszási: a) Azon pénz' kamatai, melly Kisfaludy Károly' munkáiból, tiszta haszonként, jött és joend még be. b) A' netalán e' célra, nemes lelkü hazafiak által teendő ajánlatok' kamatai.

Ötödik cikkely.

Tagok; ezek' száma, választása, kötelességei.

7. §. A' társaság áll húsz tagból, kik közül minden harmadik évben egy új igazgató választatik.

8. §. Jegyző és pénztárnok, kik szinte minden harmadik évben újra választatnak, nem szükség, hogy tagok legyenek.

9. §. A' választás egyszerű többséggel, titkos szavazással megy véghez.

10. §. Az igazgató hívja össze a' társaságot, valahányszor arra szükség van; viszi ülésében az elnökséget, 's a' társaság' minden ügyeire övé a' fő gondviselés.

11. §. A' jegyző írja a' jegyzőkönyvet, hirdeti a' jutalomtételeket, folytatja a' szükséges levelezést, írja a' társaság' dolgairól szóló évenkénti jelentést, mellyet az igazgatóval együtt alá is ír; 's gondját viseli a' társaság' irományainak.

12. §. A' pénztárnok veszi be 's adja ki a' társaság' pénzeit az igazgató' irott kirendelése szerint, viszi a' számoló könyvet; 's az igazgatóval rajta van, hogy a' pénzalap csorbát ne szenvedjen, sőt lehetőleg szaporodjék; 's így a' kamat, 's az évenkénti jutalmak is növekedjenek.

13. §. A' tagok' kötelességei: a) Évenként legalább egy egy javaslatot adni be a' kiteendő jutalomkérdésre 's költői feladásra. b) A' beküldött jutalom munkákat szigorúan és reszrehajlás nélkül megbírálni, azokról okokkal támogatott véleményeket adni, hogy ezek, a' mennyiben hasznosnak látszanak, a' közönség elébe is terjesztessenek.

14. §. Tagja a' társaságnak jutalomért nem vihat.

Hatodik cikkely.

Gyűlések.

15. §. A' társaság' gyűlései:

1. Rendeselek, mellyek' tárgyai: a' jutalomfeladások' meghatározása; a' beküldött dolgozatoknak vizsgálat végett kiadása; a' bírálók' tudósításainak kihallgatása és tanácskozás alá vétele; a' jutalmak' elitélése, eszközendő nyomtatások; a' pénzügy; 's igazgató, jegyző, pénztárnok és tagok' választása.

2. Közülések, mellyek mindenkor februarius' 6. mint Kisfaludy Károly' születése' napján, tartatnak. Ezek' tárgyai, az alkalomhoz szabott beszédeken kívül, a' kiadott 's újra kitett jutalmak' hirdetése, néhány pályamunka' olvasása, a' társaság' munkálkodása- 's pénzügyéről szóló jelentés.

Az e' szabályok szerint szerkesztendő társaság' tagjaiúl, miután a' régi egyesület' több tagjai, nem lévén osztályok a' szépliteratura, magokat feloldatni kívánták, szinte a' nov'. 12-dikei ülésben, választattak:

Bajza József.	Kölcsey Ferencz.
Bártfay László.	Péczeley József.
Czuczor Gergely.	Schedel Ferencz.
G. Dessewffy Aurél.	Stettner György.
Fáy András.	Szenvey József.
Helmezy Mihály.	Szontagh Gusztáv.
B. Jósika Miklós.	Vörösmarty Mihály.
Kovács Pál.	Öszv. 15.

'S még ezen határozatok tétettek:

1. Hogy addig is, míg a' museumbeli építés annyira előhaladna, hogy Ő Fenségének az iránt kiadandó rendelkezéshez képest, a' legnagyobb részben már kész emlék felállíthatassék, 's a' pénzügyűjtés befejezve 's az erről szóló végszámadás a' közönség elébe terjesztve lenne: az eddigi, emlékre ügyelő egyesület fennáll; de azon köteleztetéssel, hogy a' jutalmazó társaságnak, évenkénti járandóságát, kiadja. A' miért:

2. Pénztárnokról is csak a' tőke' átadásakor kellend gondoskodni: addig az igazgató veven által a' jutalompenzt. —

Erre 1837. februarius' 6. 's 9-d. megtartá az új egyesület alkotó gyűlését, igazgatójává Fáy András, jegyzővé Tóth Lőrincz, taggá Csató Pál urakat nevezvén, 's az első évi jutalmak' tárgyait kitűzvé, mint az igazgató' jelentéséből ki fog tetszeni. —

Ezután olvasta fel Szalay László, tagja a' társaságnak, ki a' jegyző' gátoltatása miatt, annak dolgait felvállalni szives volt, e' két rendbeli hivatalos irományt:

**A' KISFALUDY-TÁRSASÁG' ELSŐ ÉVÉ
DOLGAIRÓL**
jelentése az igazgatónak.

A. Pénztár.

1. Tőke.

	Conv. p.	ft.	kr.
1. A' társaság' alapításakor czéljaira szánt summa, melly százától hat-tal kamatoz		1790	—
2. Ehhez járult 1837. martius' 25. költ alapítványa főtiszt. Kovács Mátyás egri kanonok úrnak, melly nála, szinte százától hatával kamatoz		100	—
		Öszvesen	1890 —

2. Bevétel.

1. Az alaptőke' kamatja	107	24
-----------------------------------	-----	----

3. Kiadás.

1. Az 183 $\frac{1}{2}$ -iki két rendbeli jutalom tíz-tíz aranyban, 4 ft. 42 kr-ával .	94	—
2. Szolgálatétel és jelentések' díja' fejében	8	—
	Öszvesen	102 —
Pénztár-maradék 183 $\frac{1}{2}$ -re	5	24

B. Személyzet és munkálkozás.

1. Szalay László h. ügyvéd 's m. academiái segédjegyző, taggá választatott.
2. Két rendbeli jutalomtételt hirdete a' társaság, mellyekre öszvesen 13 pályairat érkezvén, azok' vizsgálatával foglalkozott.
3. Új feladás választatott, 's legszerencsésebb megfejtőjének 25 darab arany jutalom határozatott.

Mind kettőről külön jelentés szól.

Pesten, februárius' 6. 1838. tartott közülésből.

Fáy András, s. k. Szalay László, s. k. igazgató.

J E L E N T É S

a' Kisfaludy-társaság által 1838-ra

kitett jutalmakról.

I.

Ezen jutalomkérdésre: Mi befolyása van a' drámai literaturának a' nem-

zet' erkölcsi életére, 's miért nálunk magyaroknál olly kevés eddig az eredeti drámai munka? két felelet érkezett, mellyek közül tökéletesen ugyan egy sem felelt meg a' társaság' várakozásának, mindazáltal az illy jelmondatúnak: Itt igazság ül a' thronuson, a' három bíráló (Bártfay László, Fáy András, báró Jósika Miklós) egyet értőleg oda ítélte a' jutalmat, minthogy írója a' feladott kérdés' mind két részét, több, szorosban ide nem tartozó kitérésekkel ugyan, de mélyebben és kimerítőbben fejtegeti társánál; állításait hazánk' viszonyaihoz közelebb alkalmazza; előadása velős, nyelve tiszta és gondos.

Felbontatván az ehhez tartozó jelmondatos levél, kitetszett, hogy szerzője:

TARCZY LAJOS,

a' pápai reformatum collegiumbam philos. prof.

II.

E' poetai feladásra: Készítessék balláda, mellynek tárgya a' száműzetett Béla herczeg' (utóbb I. Béla név alatt magyar király) párviadala a' pomeraniai herczeggel Lengyelországban, minek következtében Micislav lengyel király' leányát 's Pomerania' egy részét nyere jutalmul; 's mellynek körülményei a' historiából tudva vannak: tizenegy pályamunka érkezett. Örömmel látta a' társaság majd mindenikében hol poetai lélek' csillámlását, hol egyes, szerencsésen kivitt részeket, általában pedig sok gondot a' formában 's tisztult izlést; de a' balládai szabatoság és sebes menetel helyett, többnyire vagy lyrai ömledéseket, vagy bő, terjengő festéseket. Azonban öt vizsgáló közül (Bajza József, gróf Dessewffy Aurél, Schedel Ferencz, Szenvey József és Vörösmarty Mihály) négy a' 9. szám alattit, illy jelszóval: A' tettet fel kell érni szavakkal, érdemesnek ítélte a' jutalomra; mint a' melly legszerencsésben találja el a' balládai hangot, tömött, sebes, elbeszélésében, a' többinél velősebb az állapotok' festésében; nyelve legférfiasb és szabatosabb, formája legtisztább.

Ehhez legközelebb járónak találtatott a' 10. sz. alatti e' jelszóval: Neked élni kell o

hon!, 's a' 8-d. számú az Uhlandból vett igével.

Felbontván az elsőket nyert balláda' levele, abból, mint szerzőé, a' név tüntelő:

PAP ENDRE,

Csekén, Szatmár vármegyében.

A' fenmaradt 12 jeligés levél, az ülés' színe előtt felbontatlanul elégettetett.

A' jutalmak, valamint a' pályairatok' kéziratai az igazgatótól átveendőek.

Költ a' Kisfaludy-társaság' ülésében, jan. 23. 1838.

Fáy András, s.k. Szalay László, s.k.
igazgató.

Következett a' 8-d. számú dicséretet nyert pályaballádának, majd Tarczy Lajos prof. jutalomértekezéséből néhány szakasznak, és Pap Endre' koszorúzott balladájának előadása, az első és harmadik Székács József, pesti ev. m. hitszónok', a' második Szenvey József társasági tag' olvasások mellett; végre az új jutalomtétel' hirdetése, mely így szól:

A' KISFALUDY-TÁRSASÁG'
jutalom-hirdetése 1839-re.

A' Kisfaludy-társaság meg lévén győződve, hogy most, miután a' hazai kebelében magyar színház állott fel, 's így a' magyar színészet' állandó megalapulásához nőttön nő a' remény: semmi sem lehet egy hamar ohajthatóbb, sőt szükségesebb, egy azt tárgyazó, tudományos alapú, de gyakorlati irányú munkánál; 1839-re a' következő jutalomtételben állapodott meg:

„Készítsék egy színészet' kézikönyve, mely a' dramaturgia, poetica, nyelv, szavalás, mimica, costum- és színmes-, terség' köréből minden, a' színésznek szükséges ismereteket, czélszerűen szemelve, állandó tekintettel a' magyar színész' állapotja és szükségére, helyes rendben, világos, előadással, összefoglaljon.

A' pályázó a' következő munkákra tétetik figyelmessé: 1. Lessings Hamburgische Dramaturgie 2. A. W. Schlegel's dramaturgische Vorlesungen. 3. Tiecks dramaturgische Blaetter. 4. Fr. Schinks dramaturgische Fragmente. 5. W. Cooke's Grundsätze d. dramaturgischen Kritik. 6. Wözel, Theaterschule. 7. Thurnagel, Theorie der Schauspielkunst.

8. Engel's Ideen zur Mimik. 9. Lebruns Handwörterbuch der Seelenmalerey. 10. Dorat: La déclamation théâtrale. 11. Seckendorfs Vorlesungen über Declamation. 12. Spalart's Versuch über die Costume der vorzüglichsten Völker. Végre Goethe' ide tartozó helyei, leginkább e' munkájában: W. Meisters Lehrjahre.

A' pályamunkák' szokott mód szerint be- küldésének határnapja nov. 20. 1838.

A' jutalom, mely 1839. febr. 6-dikán adatik ki:

huszonöt darab arany.

A' kéziratok a' társaságnál maradnak; azok' sajtósági joga, 's így a' kiadhatás a' szerzőé.

Pesten, a' Kisfaludy-társaságnak febr. 1-jén 1838. tartott üléséből.

Fáy András, s.k. Szalay László s.k.
igazgató.

Mik után az igazgató a' gyülekezetnek szíves részvételét megköszönvén, az ülést berekesztette, miután utolsó szavai: „Béke Kisfaludy Károlyunk' hamvainak! béke és haladás a' hazai literaturának! béke és áldás a' magyar hazának!“ sokszorosan visszhangoztak volna.

HAZAI LITERATURA.

Magyar történet.

34. *Magyarok történetei Ásiából kijövetelüktől fogva a' mai időkig* Irtta Péczeley József. Debreczenben, nyomtatott Tóth Lajos által. 1837. Első darab, Ásiából kijövetelüktől fogva az Árpád-ház kihalásáig. — Második darab, a' Mohácsi vértanúig. n. 8r. 215 és 480 l. 3 ft. 36 kr. cp. (kik több példányt egyenszen a' szerzőnél rendelnek meg 's kész pénzen, azoknak 3. ft.).

(Vége.)

Csak egy darab' kiemelését ígérök, de nem tartózkodhatunk, hogy még egyet mellé ne adjunk, bizonyosságul arra, hogy a' szerző római, görög nagy példányait híven nyemozva, kik' illyenmü iparának köszönik kétségen tul Hellász és Róma nagyságok 's le nem szenderíthető fényök egy részét — bár mindenütt kimutatja, mit nem is titkol, honfiait, 's ezek által hazáját minél tetszetősb' bájlóbb színekkel festeni, dicsőíteni törekvő szándékát, az idegen erény' 's érdem iránt sem

igaztalan. A' 230-ik lapon a' nem magyar Eyzingert így festi:

A' vallott szégyen ezzel helyrehozva, de Hunyadi szíve' fájdalma eloszlatva nem volt. Látva mikép nem tartóztathatják, még a' haza' legszen-
tebb érkei sem, vissza az irigységet, miként kész az, a' köz anya' keblén dűlni, csakhogy se-
bei ötet is érthessék: elhatárzá személyét hivatalól elválasztani nem tudó, vagy nem akaró iri-
gyei, ellenségei miatt nem szerencsételni tovább a' köz ügyet, 's mentül előbb leszállni a' polez-
ről, mellyre emeltetésének tulajdonítá e' példátlan ingerültséget maga ellen. Erre legegyszerűbb, magára legtisztességesebb útnak látván Lászlónak királyi székebe beültetését, az 1451-ki őszön, négy héttel a' kötött fegyvernyugvás' etelése előtt, ismét sürgeté követői által Lászlónak, 's a' koronának kiadását: de mint amyszor már előbb, most is siker nélkül. Azonban, mit önkényt tenni nem akart, majd akarátja ellen kényszeríték a' körülmények a' nevendék' 's népei' érdekével mind csak takaródzott, valósággal maga hasznát leső gyám-
atyát. Magát esaszarrá koronáztatni Rómába küszült Fridrik; szándéka volt magával Lászlót is elvinni. Közönségesen tudva léven már telhetetlensége, 's hol nyereség, haszon forog fenn, lelkiismerettel, isten, ember, törvényrel nem sokat gondolása: az a' gyanú terjedt el, mint ha Lászlót az idegen, messze földön, jó móddal kiiktatni az életből, 's gazdag örökségét magáévá tenni volna titkos czélzata. E' félelem legközelebről ére Austriát. Itt támadt egy férfi, kiből lángoló hon-
szeretet, elszánt akarat, bátorság, elragadó ékes-
szólás, mind ezekhez régi engesztelhetetlen gyűlölség Fridrik eránt, egyesülve valának. E' volt Eyzinger Ulrik, születésére bajor, de új hazájában már csak vagyonért is nagy tekintetű, magos erkölcs-tisztaságáért pedig köz tiszteletű férfi, legmeghittebb, legkedvesebb embere egykor Albertnek, épen azert gyűlöletes Fridrik előtt. Eyzinger, miután egy titkos öszvejevetelben az austriai főbb urakat szándékától nem idegeneknek tapasztalá az oct. 14-d. (1451) Bécsben tartott országgyűlésen hathatósan előadja Fridriknek a' szerződés elleni magaviseletet, Albert' árvaival méltatlan, alacsony bánását; bizonyosságul bevezet-
te a' gyűlésbe Lászlónak Bécsben nevelt testvér-
nénjét, a' már ferjhez menő korban levő, ritka kellemű, de czondorlott öltözetével formájából egészen kivett Erzsébetet; megmutatá rongyos, avult szolgálóhoz inkább, mint királyi szűzhöz illő kötösét, foltos lábbeliét; megemlíté a' legszükségesebbekben, a' mindennapi táplálékban szükség' szenvedését; innen húzatott az öszvesereglett ren-
dekkel következtést, mint lehet dolga az ifjabb, tőlök távol tartott királyfinak, egykori szeretett urok' fiának, atyja' halálával négy ország', azok közt Austria' egyedüli törvényes urának, de kit keretlen, sőt Albert' világos végrendelete ellen, magát erővel rátolt zsarnok gyámtyja nem enged országai' birtokába lépni, maga csüggyen az alatt azoknak verszopó nadályként, kincs-erein; 's most télviz' idején messze tartományba huzolja, talán hogy ott szenvedés vagy erőszak által

kioltván, jutalmul koronáit, mellyek után olly rég sovárog, maga örökölje. Felolvastatván azután a' gyámtyaság' iránt, miután azt erőszakosan magának ragadta, Fridrikkel kötött szerződését a' rendeknek, figyelmezteté azokat: miként oldoztatnának fel jelen helyzetökben, az alkulevél' világos szavai által, Fridriknek letett esküjök alól; miként jogosíttatnék fegyverre kelésök a' kötelezetéseinek eleget nem tevő —, vagy a' már ítélni tudás' (discretio) éveiben lévő királyfit hatalma alól kiereszteni nem akaró gyámtya ellen."

Ki a' külföld' érdemesei' kiemelése eny-
nyi figyelmet fordított, mennyivel méltóbb jog-
gal tüntethet ki — mit tenni nem is mulasztott — a' haza' jelesbjeit, a' Hunyadiakat, a' két Jánost, Lászlót és Mátyást, Szilágyit, Bátorit, Kinizsit, Bornemiszt, Csáktornyait, Telegdit, Frangepán Kristófot, Rozgonyit, hős lelkű nejevel Szentgyörgyi Ceciliával, 's a' fejedelemért 's hazáért halmi buzgott Szécs Dezsőt, Kemény Simont, Garát, Forgácsot, Logódit, 's azt a' Dugovics Títust, kiről nem rég — fájlalva emlékezik vissza V. — egy, régiségekben buvárkodó nagy hazafi, mintha ugyan irigyelné honának e' dicsőséget, erővel azt akará velünk elhitetni, hogy idegen — cseh nemzet volt, de miben V. kételkedik, 's minden látszó bizonyítványok' daczára is, a' szerzővel kezét fogva, inkább azt hiszi, hogy az, ki a' magyar honért, olly hősi elszánt-
sággal ment, és olly halálnak ellenébe, annak, ha nem született magyarnak is, de — mi váltig elég — legalább a' magyar hon' fiának kellett lenni.

Hogy munkájában minden részrehajlás nélkül, szigorú igazságszeretettel járt el, említenünk is alig kell. Nincsenek a' nemzeti tisztelet' tárgyainul különösből kiemelt magasztalt Kálmánnak, n. Lajosnak, Mátyásnak elleplezve botlásaik; nincsenek a' szokottnál sötétebb színnel — 's ugy látszik érdemök szerint — festett Róbert Károlynak, Zsigmondnak feledve érdemeik, ki-
jeleltetve kinekkinek jó, rossz tettei; méltatva a' rabló Giskrában is a' bátor állhatatos character; méltatva a' hazaáruló Ujlakiban, Zápolya Istvánban is egyes szép vonások.

Legyen szabad még a' szerző' nyelvéről rövid jegyzést tennünk. Ez általában tiszta, mélt, nemes, fölemelkedett, távol minden közönséges pór, távol minden dagály és pöf-

szekedéstől, Petrónius' szava szerint: grandis, non turgidus, sed naturalis pulchritudine exurgens. — A' nyelvvel bánását, nyelvújításait — miben a' sz. ritka szerencsével közép úton járt — illetőleg kettőt tart V. különösben figyelemre, 's itt kiemelésre méltónak: a) polgárzat új szavát, mellyről így szól 18-k lapon egy jegyzet: „Staat, civitas kifejezésére nem volt eddig szavunk. Status nem magyar, a' mellett érthetetlen rossz szó; álladalom, karzat lábra ekkor sem kaphattak, amaz inkább formája, ez jelentésének határozatlansága miatt. Nem lehetne-e tehát csillagzat, karzat, szózat (több csillag, több karzat, több szó együtt) hasonlatosságára polgártól egy, a' latin civitasnak éppen megfelelő új szót, polgárzatot formálni, a' melly jelentenék minden, egy közös kormány alatt élő polgárok' öszveségét, a' mi éppen a' Staat, Status? szélesebb értelemben vévén t. i. a' polgár nevezetét, 's nem rekesztvén ki az alól az egy' önkénye (despotismus) alatt nyögőket sem, bár ezeknek tulajdonképen, valamint emberi, úgy polgári jogaik sincsenek.“ V. helyesli 's divatra kapását ohajtja. — b) a' rendesen mind cselekvő értelemben használtatni szokott andó, andó, andó, andó részesülőkét ohajtaná aként különböztetni meg, 's ezt munkájában magamár teszi is — hogy az első rendbeliek mindig csak szenvedő, az utóbbiak csak cselekvő értelemben vétessenek, így p. o. adandó vagy magát eléadandó alkalommal; a' háborúra alkalmat adandók; a' teendő károkat; a' károkat teendő k stb. Hozzá egy kis szokás, vigyázat kívántatnék eleinte, de illő-e resztednkünk ezekben, mikor határozottság, 's nyelvünk' nyeresége forog fenn? Vajha valaki nyelvüváraink közül, csak annyi különböztetést is állítana fel a' cselekedtető és szenvedő tatom, tetem ige-vegezetek között, hogy ne kellene például az üldöztetik szóban, egyedül a' szavak' egymáshoz állásának döntenet el, vajjon: az ártatlan üldöztetik-e? vagy a' törvény szolgái üldöztetik a' gonosztevőket. Ennyit eléadását, nyelvet illetőleg a' szerzőnek

Orthographiája egészen a' tudós társaságé, csekély kivetelekkel, jelesül a) hogy a' nemzetiségek, városok' főnevtől származó mellékneveket is nagy betűvel írja, így: Tacitusi, Pesti, nem tacitusi, pesti. A' minden fő nevet nagy betűvel írni szokott németek azzal kénytelenek, hogy mellékneveiket a' fő nevektől megkülönböztessék: de nekünk magyaroknak, kiket minden főnevet nagy, minden melléknevet kis betűvel írni semmi szabály nem kötelez, 's így zavar, vagy következetlenségbe bukástól nem felhetünk, nem tanácsosb lenne-e a' sz. mellett maradni, mint ezt a' régi görög és római írók' kiadásában is a' hasonló görög és latin szokásban állandóul követve látjuk? V. lát abban a' nagy betűben valami figyelmeztetőt, 's véleményeként könnyíti az erztést és felfogást. b) Olly, mellyet a' sz. egy ly-el írja, 's kérdés nem több joggal-e, millyel egy-et egy gy-vel írni általános divattá lett? V. legalább sokkal kevesebbé hallja, a'

melly, mellyik-ben, mint az egy-, egyikben a' kettős hangot, 's túl a' Dunán is, hol szeretik az ilyen ly-et pusztán l-el mondani, inkább meli ket, mint meliket mondanak. Versírásbani használatát, a' hangméréséklést a' mi nézi: jóval szokottabb, a' görög és latin nyelvek' modorja szerint (ποσειν, εἴθεσαι, relligio), az egyes betűt kettőztetni a' természettel rövid szótag' hosszabítása, mint a' kettősből kivetni egyiket a' természettel hosszú' rövidítése' czéljából. Am döntsön a' köz akarat. — A' hivatalok, népek' nevei leírásában is eltért a' társaságtól az első kötetben a' sz. nagy betűkkel írván ezeket, a' régebben divatozott szokás szerint, így: Nádor, Ersek, Magyar, Cseh: de a' második kötetben ezekre nézve is a' t. társaság' szabályaihoz járult. V. nem tudja mellyik jobb: de azt igen, mikép felette kívánatos volna ebben is, mint annyi sok másban, mit jelenleg egy így, más amugy ír, valahára állandó szabályt állapítunk meg, 's mindnyájunknak azt követnünk. *)

Hogy a' magyarok' eredetére, atyafiságára, régi lakhelyeire, hunnokra, avarokra kissé szerkesben ki nem terjeszkedett a' sz., hiányul tekintet V. 's ennek, ha új kiadást érend a' munka, kipótlatását várja és kéri. Ezzel most vizsgálatának, vagy is inkább ismertetésének végét szakasztja: a' jeles könyvnek — mellyből gyermek és ifju, férfi és nőnem, félmíveltségű és tudós egyiránt, mind tanulhat, mind gyönyörű élvezhet — olvasót minél számosab, a' nagy nevű lelkes szerzőnek e' mű' minél elebbi bevégezéséhez, 's literatúránkhoz még több illy remekkel gazdagításához, türelmet, egészséget szívből ohajtva.

B.

*) Legyen szabad a' nyelvet érdeklőkhez néhány jegyzést adni.

Az andó, andó között javasolt különböztetést mindenek előtt a' második forma' helytelensége ellenzi. Az, mint pusztán tájszókás, a' régiség', közebb szódivat' 's tiszta könyvnyelv' átellenében meg nem állhat; 's különben is grammaticai különböztetés csak etymologiai úton gondolható. De nem is szükséges a' javasolt újítás: mert ki e' megkülönböztetésben fontosságot lát, ragaszkodjék tehát szorosán a' szenvedők' eredeti szabályához, 's írja: a d a t a n d ó alkalommal, melly helyett ama' kurtított forma, a' szokás által jóvá hagyott takaréki évből csak úgy divatoz, mint: iratott könyv, kifejtett tárgy, Pest' leírása helyett ez: írott könyv, kifejtett tárgy, Pest' leírása stb. — Hogy a' szenvedő 's mivellettő formák néha összeütnek, szinte nem baj. A' szókötési viszonyok kirekesztenek minden kétséget, 's nem az effélékben kell a' határozottságot keresni.

Az olly, melly-re nem hallgathatjuk el, miképen a' dunántúli azokban állandóan kettőzi az l-t, mint a' tiszántúli a' j-t (ojjan); 's nincs vidék, melly azt röviden ejtené — a' rest nyelvű beszélőt kivéven. Az egynek eredetileg rövid voltát pedig az: egyedül, egyben, egyiránt stb. mutatják.

Végre, a' tulajdon nevekből származott melléknevekre a' kivétel legalább szükségtelen. A' nagy betűvel figyelmeztetésnek így nem lesz vége. Sebők, öt év előtt minden főnevet így akart írni. Azonban, hol pusztán külsőség forog fenn, nem grammaticai elv, kár sokat vitatkozni. Lessük ki a' gonddal írók' többségét. Én legalább szívesen csatlakozom hozzájuk, a' haszontalan eltérések' gyérítésére. Az effélékben sem a' haszon, sem a' kár nem tetemes.

S.F.

Nyomatik Budán, a' magyar kir. egyetem' betűivel.